

Jerebovi.

Spisal *Josip Kostanjevec.*

I.

Koliko je lepih krajev po mili naši slovenski domovini! Komaj te je noga privedla v kako novo okolico, že se je prikupila tvojemu očesu, omilila tvojemu srcu, že se ne moreš ločiti od nje kakor bi bil v nji zrastel, kakor bi bil že izza mladih let poznal vsako goro, vsako dolinico, vsako reber, vsako vodico in sleharni grm. Vse ti je domače, nekako sveto, vse se ti vidi, kakor bi ti klicalo davno znane pozdrave v sprejem. — In to blago ljudstvo slovensko! Stopi kamorkoli hočeš, povsod se ti odpro duri, povsod ti prinese srce na dlani nasproti, povsod te sprejmo vedra lica. In dasi so ti neznani obrazi, ki si jih zazrl prvič v svojem življenju, vendar ti je nekako lahko v njihovi družbi. Naša krasna domovina je ena sama velika hiša, je prostorno domovanje, kjer prebivajo bratje in sestre! In to je naš ponos, kakor je tudi v ponos vsakemu od nas ime — Slovenec! —

Tam daleč doli na Notranjskem se razprostira ob zahodni meji od juga proti severozahodu košček jako lepe zemlje slovenske. Nizki, zarasli griči se dvigajo valovito ter segajo tja čez mejo v bližnje Primorsko. Ako greš po letnega jutra na vse zgodaj na kak višji holm, tedaj zapaziš, kako se je dvignila iz bližnje Reke mlečnobela megla nekako do polovice gričevja, a iz te megle se dvigajo vrhunci kakor majhni otoki iz sivega morja. In ko se prikaže solnce na oboku, tedaj zažare v srebru in zlatu viški zvonikov, bele cerkvice in vasice, ki so raztresene večinoma po najvišjih obronkih. A vse to gleda in blesti navadno izmed sadnega drevja, bodisi širokovejnih orehov, bujno rastočih jablan, vitkih hrušk ali nizkih breskev. Semtertja je še vmes pomešana širokolistna, grmičasta smokev. Počasi se začne topiti megla, se raztrga na neštivilno manjših in večjih krp, ki se nekoliko časa še vlačijo ob posameznih pobočjih ali pa se stiskajo v ozke zakotne jarke, dokler jih tudi tam ne zalotijo radovedni solnčni žarki. In sedaj stoje pred teboj griči v vsi svoji krasoti. Od znožja pa do vrhunca jih krasi sadno drevje, a velike zelene lise tudi pričajo, da se razprostira med posameznimi njivami bukov in hrastov les. Tudi vinogradov z nizkimi trtami je lepo število v prisolnčnih rebrih.

Po jarkih raste gosto, raznovrstno grnovje, in spomladi dehti iz njega opojen in nežen vonj kakor iz cvetičnjaka v bogatinovem vrtu. A v tem grmovju gnezdiijo najrazličnejše ptice, in nizko doli žubori hladen, srebrnočist potoček. V njegovi vodici si močijo glavice dehteče vijolice, rumene trobenčice, a na jesen bledordečkasti korčki. V njegovih valčkih se kopljeta kos in brinovka, si gasita žejo muhovček in penica, njegove hladne pijače se radujeta slavec in črnoglavka . . .

Tako! Zdaj je pa že čas, da začnem s svojo povestjo, kajneda, ljubi moj mladi bralec? No, oprosti mi, takoj te hočem povedi tja gori v vas in predstaviti ti hočem družino, ki je doživela mnogo veselja, a tudi mnogo žalosti. Vem, da se ti bodo vsi prikupili kakor so se meni, ki sem obilo občeval z njimi. A vem tudi, da si boš na koncu te povesti obrisal solzo, ki ti bo prilezla v oko, prav tako kakor sem si jo otrl jaz, ko sem bil zadnjič tam gori pri — Jerebovih.

II.

»Hop, hop! Glejte mama, kako šolsko naznanilo!« Jerebov Ivanček je veselo pridiral iz šole ter skočil k mamici, ki je imela posel pri ognjišču. V polnih loncih je kipelo in vrelo, da so se privzdigovale pokrivače in je semtertja pljusnila kaka tekočina iz njih na žarečo žerjavico, da je ta ostro zacvrčala.

Mamica si je obrisala roke v predpasnik, da ne bi zamazala belega lista ter je začela motriti napisane rede.

»Ali ni lepo, kaj?«

Privzdignil je glavico ter zrl pričakuje v materin obraz.

Mamici je oko zabliščalo od veselja in ponosa nad sinčkom. Položila mu je roko na črnokodrasto glavico, in njeni prsti so mu gladili mehke laske ob blestečih sencih.

»Da, Ivanček, zadovoljna sem s teboj. Le ostani vedno tako priden, in vesela te bova jaz in atej! — Zdaj pa pojdi in malo poskači do kosila.«

Ivanček še ni bil dobro iz hiše, in že priskače domov osemletna Vidka. Tudi nji sije z lica veselje, tudi ona je prinesla lepo šolsko naznanilo. In mati je primerjala oboje ter videla, da ima jako pridna otroka.

»No, to bo atej vesel«, je dejala Vidki ter ji takisto dovolila, da se sme zdaj nekoliko poigrati.

To vam je bilo kmalu potem veselje na dvorišču! Tam ob zidu sta ležali dve bruni. Hitro eno podolgič, drugo počrez! Ivanček je prijel mlajšega bratca Stanka, ki se je dozdej valjal po pesku kakor kokoš, a Vidka sestrico Milko. In sedla sta starejša z mlajšima v naročju vsak na en konec bruna. To je šlo zdaj kvišku, zdaj nizdoli, da se je srce v prsih smejalo! Črez nekoliko časa se je spomnil Ivanček nekaj drugega. Naglo je zbežal v kuhinjo, segel na polico ter privlekel doli dve čisto novi raglji, kateri je bil komaj včeraj izdelal oče. Eno je obdržal sam, a drugo je stisnil v ročico Stanku.

»Poskusiva jih«, je dejal ter začel takoj vrteti roko.

Od začetka je šlo nekam trdo in okorno. Ob vsakem poskusu se je ustavilo, posebno pri Stanku. A kmalu sta se roki privadili in udeleali. Raglji sta se začeli vrteti kakor dva majhna mliná, in rezko škrtanje je odmevalo daleč na okolo.

»Tudi meni, tudi meni«, je vpila Milka ter iztezala ročici po zapeljivi pripravi.

In Ivanček ji je za nekoliko časa odstopil svojo ragljo. A Milki nikakor ni hotela ragljati. Na vse načine se je mučila, da bi se ji raglja obračala. Ko je videla, da je vse zaman, so ji stopile svetle solze v oči, in ustnice so se ji napele na jok. Tedaj jo je pa Ivanček prijel za roko in stresel nekolikokrat z njo. In res, raglja se je obrnila in obračala se je vedno hitreje. Milki so se razvedrila ličeca, ustnice so se zaokrožile na smeh, in izpod njih sta se zabliščali vrsti drobnih, kakor riž belih zobkov. In začeli so se smejati vsi tako veselo in brezskrbno, kakor bi ne bilo nikjer na širokem svetu nobene žalosti, nobene skrbi in potrebe.

»To bomo ragljali jutri, v četrtek in petek v cerkvi!« je dejal Ivanček.

»Vsi judje bodo morali bežati iz cerkve.«

»Kdo pa so judje?« vpraša Stanko.

»Kaj ne veš? Kristusa so križali, pa ga hočejo še vsaka leto, zato jih s takim-le ropotanjem plašimo, da zbeže«, razlaga Ivanček.

»Ah, to jih bomo, to jih bomo«, vpije glasno Stanko in začne grdo gledati kakor bi že res imel takega juda pred seboj.

»V nedeljo bo pa Velika noč, Velika noč«, pravi Vidka. »To bomo imeli potic in pirhov in jabolk in pomaranč!«

»In tam za cerkvenim zidom jih bomo sekali! In atej mi bo dal dva krajcarja in nasekal bom z njima poln klobuk rdečih, rumenih in pisanih pirhov«, se veseli Ivanček.

»A jaz bom imela novo obleko, tako lepo pisano krilce in svilnat predpasnik. In tudi Milka bo vsa nova«, pravi Vidka.

»Midva s Stankom pa nove črevlje in hlačice. Juhé!«

Njihova mama je v tem že dolgo stala na pragu ter poslušala otroški pogovor. Na obrazu se ji je brala zadovoljnost in sreča, da ima tako ljubeznive otroke.

V tem hipu sta se med otroke pomešala dva mlada psa jazbečarja. Živahno in veselo sta se začela spenjati po njih, cvileč in skakajoč kvišku. Milki in Stanku sta se spela prav do vratu kakor bi ju hotela poljubiti.

Hkrati so se vsi otroci obrnili ter vzkliknili: »Atej, atej!«

Kakor bi jih bilo nekaj privzdignilo, so skočili nekoliko korakov naprej. Prva sta bila Ivanček in Vidka, a za njima sta nekoliko počasneje capljala Stanko in Milka. Vmes sta pa skakala psa po svojih kratkih, zakrivljenih nogah.

V vhodu na dvorišče se je pojavil mlad, visokorastel mož, zagorelega lica in kratko pristrižene, rjave brade.

Pripognil se je k otrokom ter vsakega zaporedoma dvignil k sebi ter ga poljubil na čelo. A Stanka je pridržal v naročju ter ga nesel proti hiši. Za levico se mu je obesila Milka.

Bil je njihov atej, grajski logar Jereb.

»Zdaj pa kosit, kosit«, je zaklicala Vidka, in za njo so takisto zategnili tudi drugi: »Kosit, kosit!«

Kmalu so vsi izginili v hiši.

III.

Čedna, dasi zidana samo v eno nadstropje, je bila hiša Jerebova. V njo se je prihajalo po dveh kamenitih stopnicah ter se je stopilo najprej v vežo, ki je bila prav na sredi, tako da je delila hišo v dve polovici. Na desni sta bili dve sobi, a na levici kuhinja in shramba za potrebne reči. V večji sobi so stanovali in spali, a v manjši so navadno obedovali ter opravljali — posebno pozimi — raznovrstna vsakdanja opravila. Okna v hiši so bila precej visoka in svetla, da je lahko prihajal skozi nje čisti in sveži zrak, a da je lahko tudi solnce posijalo v te prostore in dajalo vsemu veselejše in prijaznejše lice. Pred hišo je bilo prostorno, ograjeno dvorišče, a sprednjo steno hišice je prepletala lepo razpeljana vinska trta, na kateri je pod jesen viselo temnordeče, debelojagodno grozdje. Vse se je videlo tako domače, tako priključivo, da bi se pač nihče ne bil branil, ako bi moral tukaj stanovati.

Jerebovi so imeli razen te hiše še nekoliko polja, toda ne toliko, da bi se mogli od njega živiti. Zato je pa opravljal Jereb službo grajskega logarja, takorekoč oskrbnika in zraven tudi lovca. Ta služba ni bila Bog ve kako mastna, a donašala je vendar toliko, da je zamogel sebe in svojo družinico pošteno preživljati. In kdo naj bi mu bil tudi bolj pri srcu kakor njegova žena in njegovi tako ljubeznivi in pridni otroci? Oni so bili njegovo največje veselje, njegova edina skrb podnevi in ponoči. Čestokrat ni mogel spati, premišljujoč, kaj bo iz njih, kam bo spravil enega, kam drugega. Ni mu bilo sicer do tega, da bi postali Bog ve kako imenitni ljudje, da bi se jim morali drugi klanjati ter se tresti pred njimi. A bilo mu je na tem, da bi bili njegovi otroci kdaj poštenjaki, ki bi kaj koristili človeški družbi ter da bi si s svojim poštenjem in znanjem služili vsaj tak kruh, da bi jim ne bilo treba stradati. Zato jih je začel že jako zgodaj previdno vzgajati in rad je opravljal vsako, še tako težavno delo, samo da bi kaj prihranil za svoje otroke. In dozdej mu je šlo še vedno po sreči in čutil se je zadovoljnega sredi svojcev. Vendar mu je časih šinila skozi možgane bridka misel: Kaj bi bilo, ako bi bil kdaj ob svojo službo? Koliko nevarnosti je na vsaki poti v gozdu! Ali si lahko ne zlomi noge? Ali se mu ne more izpodrsniti na ledu, da zdrči nizdoli v globok prepad ter si razbije glavo? Ali se lahko ne podere nanj debelo deblo ter ga pokoplje pod sabo? In ako se izmed vsega tega nič ne zgodi, se lahko prehladi, da ga bo bolezen spravila v prezgodnji grob. Kdo bo potem skrbel zanje, ki jih toliko ljubi? V takih trenutkih, pri takem razmišljanju se mu je vselej krčilo in stiskalo srce v nepopisnem trpljenju. Bilo mu je, kakor bi mu kdo rezal meso z živega telesa. In tistikrat ni smel pogledati svojih otrok, ki so mirno dihali v posteljcah. Pred oči mu je takoj stopila meglena mrena, a za to mreno se je začelo nekaj gibati, kar je bilo podobno rosnim kapljam. Najrajši bi se bil razjokal, glasno razjokal, a vstajajoče solze je siloma zadržaval ter jih potiskal nizdoli, kjer so se bile porodile . . .

In glejte! Vselej mu je ob takih trenutkih splaval pogled na steno zraven postelje ter obvisel zaupno na posrebrenem razpelu. Ustnice so se mu začele gibati, in iz srčne globočine je kipela molitev za družinico pred božji prestol. Vselej se je potem polagoma pomiril ter rahlo zaspal . . .

IV.

Jerebovi so sedeli pri kosilu.

Oče je bil že takoj pri vstopu v soho pregledal Ivančkovo in Vidkino šolsko naznanilo. Ali čudno! V tem, ko je bil prej vselej ob takih prilikah vesel in zadovoljen, mu ni danes hotel nasmeh na ustna. Nekako topo je strmel v lista, in na čelu se mu je zbiral oblak žalosti.

Ivanček in Vidka sta stala molče zraven njega ter pričakuje zrla v njegov obraz. Tudi mati se je bila približala ter osupla, a tudi z nekim nemumljivim strahom in s hipoma vzraslo skrbjo opazovala moža.

Toda iz tega ni hotelo biti nobene besede! Ivančku so se ustna raztegnila na jok, a Vidka se je privila k materi ter ji zrla vprašujoče v oči.

Tedaj je pa oče odložil izpričevali, a v očeh so se mu zabliskale solze. In njegova usta so se odprla. Počasi in resno je izpregovoril besede: »Vesel sem vaju, otroka, a — tudi žalosten!«

Obrnil se je proti ženi ter dejal: »Ti me ne razumeš, vem, da ne! Ali meni je tako težko, tako težko — ne upam se ti povedati . . .«

»Za Boga, kaj pa je?« zavpije ona prestrašena.

In še bolj počasi kakor bi zvenele iz groba so se glasile zdaj njegove besede: »Ob službo sem!«

Tihota, da se je slišalo utripanje srca, je zavladala v sobi. Mati je otrpnila ter se ni mogla premakniti z mesta, otroci so nepremično zrl v očeta, celo oba psička sta povelila glavi ter ju stisnila med prednji nogi kakor bi čutila nesrečo in žalost, ki sta v tem hipu zavladali v hiši.

Prvi se je zdramil Jereb. Neka nevidna moč ga je sklonila nižje, in nekako strastno je prijel otroka za otrokom ter pritisnil vsakemu vroč poljub na čelo.

Žalostno je bilo to kosilo, katerega so se otroci tako veselili. Vse je bilo poparjeno kakor v hiši, kamor se je ravnokar naselila smrt.

»Ali povej mi, kako je to prišlo? Morda se da vendar še kaj pomagati?« vpraša Jerebovka.

»Nič, nič več! Naš grof je graščino prodal in pojde stanovat v Gradec. Novi graščak pa ima že svoje ljudi, katere bo rabil in tako tudi svojega oskrbnika in logarja. Meni torej ne ostane drugega, kakor da grem s trebuhom za kruhom. In to prav v kratkem, zakaj vsa preprodaja se bo izvršila že takoj po Veliki noči! — Kaj nam je početi? Kje naj dobim drugo službo? — Ubogi moji otroci!«

Naslonil je glavo v roke ter umolknil.

Takoj po kosilu pa ga ni več strpelo v hiši. Oditi je moral ven na plano, da se nekoliko razvedri, da si vsaj za trenutek prežene mračne misli . . .

Štiri dni potem so pa imeli pri Jerebovih najžalostnejšo Veliko noč, kar so jih pomnili. Otroci so sicer dobili pirhov in pomaranč in potice, a ko so

videli, da so jim starši tako žalostni, si tudi oni niso upali biti tako veseli kakor so bili druga leta . . .

* * *

O Binkoštih pa sem obiskal Jerebove. Dospel sem pred njihovo hišo ravno binkoštno nedeljo, ko je zvonilo poldne. Brajda pred hišo je zelenela, in mladi zarod se je skrival med širokimi listi ter uprav začenjal cvesti. Okolo

njega je brenčal čmrlj ter vsak hipec izginil za kakim listom, a se vselej takoj zopet prikazal.

Na dvorišču sem postal. Iz sobice so se začuli glasovi. Takoj sem uganil, da so Jerebovi ravno pri kosilu. Nisem jih hotel motiti, a videl bi jih bil vendar rad. Da me niso zapazili, sem stopil k oknu ter previdno pokukal v izbo.

In glej! Tam je bila pogrnjena podolgasta miza s čednim belim prtom, in na nji se je kadila skromna jed. Okolo mize pa so sedeli Jerebovi. Na spodnjem koncu je sedela mati Jerebova, a zraven nje na desnici njen ljubček Stanko. Milka je stala zraven njega na klopici. Na spodnjem koncu se je modro držal Ivanček, a na levici nasproti materi je sedela Vidka. Vsi so imeli sklenjene roke ter so molili navadno molitvico pred jedjo.

Zraven mize sta čepela jazbečarja ter nepremično zrla tja gori, kdaj jima prileti kak grizljaj.

A nekoga ni bilo med njimi, zato je bila družina nekam tiha in redko-besedna.

Med družinico ni bilo ljubega očeta, med njo ni bilo oživljajočega solnca . . .

Kmalu so zaropotale žlice, a kosilce je bilo skromno in kratko. In zopet so molili po jedi.

A mati je še pristavila: »Otroci, še očenaš, da bi Bog dal srečo ateju tam v Ameriki, da bi se kmalu vrnil ter nas osrečil!«

In otroci so molili glasno in zaupno, v sobo pa je sijalo svetlo božje solnce ter razlivalo po nji svoje zlato.

Meni pa se je utrnila po licu solza in za njo je prilezla druga in tretja.

V tem je zaropotalo v veži, in na pragu se je prikazal Stanko. Košček kruha je še mlel med zobmi, a vendar je nekako pevaje govoril sam s seboj: »Naš atej pa je v Ameriki, v Ameriki!«

Kaj naj vam še povem? Jereb je moral odiditi v Ameriko, ker ni bil našel nikjer drugod službe, dasi se je močno trudil. Tam si je hotel prislužiti s trdim delom vsaj nekaj ter se potem vrniti k svojim ljubljencem. Tisto noč, preden je odšel, ni mogel spati. Od otroka do otroka je tiho hodil, poslušal njih rahlo dihanje ter večkrat dahnil poljub na njihove lasce. Proti jutru je objel ženo, prekrižal otroke ter se tiho izgubil iz hiše . . .

Ziblje se zelena trava . . .

*Ziblje se zelena trava
po širokem polji . . .
Ej, hoditi po širjavi
tak po svoji volji!*

*Pa zablóčiti v goščavo,
v nji se izgubiti,
pa s kosmatimi oglarji
v šumi prenočiti . . .*

*To po vasi drugi dan bi
vse me vpraševalo:
„Na, poglej ga, kje pa bil si?“
„I — po svetu malo!“*

Oton Zupančič.

